

ІНТИМНА ЛІРИКА БОРИСА ОЛІЙНИКА

Борис Олійник відомий насамперед як творець високохудожньої громадянської лірики, проте його творчий доробок значно багатогранніший. Перу митця з-поміж іншого належать проникливі зразки лірики інтимної, яка простими і щирими словами розкриває найтонші нюанси людського кохання.

До інтимної лірики, згідно з «Літературознавчою енциклопедією», належать «поетичні твори, в яких ідеться про сердечні переживання, прояви любові ліричного героя» [1, с. 432].

Ще 1957 роком датований вірш Бориса Олійника «Я до тебе йшов...», уключений до першої збірки поета «Б'ють у крицю ковалі» (1962). Його присвячено «одній-єдиній у світі», яку ліричний герой утратив через боязкість виявити свої почуття. Уже в цій поезії помітні ліризми і простота, потужний струмінь фольклорності, виразна пісенність, що стали одними із провідних ознак лірики Б. Олійника:

*Як ішли ми зелен лугом к зелен гаю,
Солов'ї нам ткали пісню диво-дивну,
Той мотив мені і досі ще лунає –
Незабутній, неповторно переливний.*

(Тут і далі цитати за [2]).

Яскравий вплив усної народної творчості на Олійникову інтимну лірику помітний і в інших деталях, починаючи від використання традиційних фольклорних звертань (*зоре, ладо, мій голубе*), образів (*вітру, місяця, зорі, зір, лебедя, журавля, ластівки, чайки*) до інтерпретації художніх мотивів, наявних у народних піснях. За допомогою всіх цих засобів описуються зовнішність і поведінка коханих, а також створюються ліричний настрій і відповідне тло для змалювання почуттів.

В інтимній ліриці поета розкрито широкий діапазон душевних переживань, її можна назвати яскравим художнім документом різних історій людського кохання. У своїх віршах митець звертається до найсокровенніших почуттів. Головним мотивом часто є туга за втраченим або нездійсненим коханням, поєднана зі світлими спогадами. Перешкодами на шляху кохання буває неспроможність ліричного героя висловити свої почуття («*Ти чекала того сонячного слова, / неповторного і вічно молодого. / Я ж – неначе відібрало в мене мову – / Мовчки квіти обривав собі під ноги*» («Я до тебе йшов...»); «*А кохання найгрізнішими указами / Ні зів'яти, ні вхолонуть – не примусити. / А єдиних слів, на жаль, було не сказано...*» («Музика»), або

різниця у віці («*Ти моя мрія, мій бронзокосий останній квітець. / А я вже серпень... А я вже серпень... / Серпень*»); «*Це так судилось: мені летіти, не долетіти / І зупинитися жайворові над твоїм серцем, / Бо поміж нами лягли нав'язки літа і літо – / Як поміж квітнем і поміж серпнем... / Серпнем*» («Це мою хату вже замітає...»)), або просто доля («*Тільки ж / не довелося. / Винні, мабуть, оба. / Думалось... не збулося. / Сталось... не судьба*» («Триптих»)).

Цікаво, що ліричний герой долає свою сором'язливість, знаходячи слова для розмови з коханою, лише в поважному, «сивому» віці. Із цією метою автор майстерно випишує зворушливі й вишукані діалоги, які можуть, на решті, розставити всі крапки над «і»: «*– А ти пам'ятаєш... а ти пам'ятаєш мене... / ще не сивого? / А я ще тебе пам'ятаю, / як ластівку з маю. – / Від подиву очі її стали синіми-синіми: / – Я все пам'ятаю, мій голубе, / все пам'ятаю...*» («Спомин»); «*От і стрілися знов... / через тисячу літ. / – Ніби ти? – запитав, сплотивши. / – Вже й сама не згадаю, – / зітхнула в одвіт. – / мабуть, все ж таки я... але інша*» («Прощай»).

Із плином років кохання, навіть нерозділене, може набувати нової сили і краси: «*Вже твоя коса як у диму, / Лиш мені ти світиш юним станом... / Стала ти дружиною йому, / А мені навек зорею стала!*» («Стара пісня на новий мотив»). Але може й угасати: «*За порошею літ / Пригасає твій слід / За тужбою*» («За тобою...»); «*...Простогнала: / – Не вернеш. Встають поміж нас / Вже не тільки літа, а й ... могили*» («Прощай»); «*...Тільки знаю: щось в мені минається. / Час пряде свою одвічну нить: / Солов'ям вишнево одспіваєтьсся, / Журавлям осінньо відболить...*» («В час туманів за далеким Світязем»), залишаючи іноді сподівання на повернення: «*Лиш надія світа / Через межі пита / Із журбою: / Чи хоч в пам'яті ми / Торкнемося крильми / Із тобою?*» («За тобою...»); «*Я для інших одцвів, / я під серцем сховав свої квіти. / Я від ока чужого / туманом осіннім укривсь. / Але якось вночі / підійди і торкни мої віти – / Я тобі засвічусь, / як нікому йще не світивсь*» («Мелодія»).

В інтимній поезії Б. Олійника немає бурхливої чи руйнівної пристрасті, трагічного сприйняття невдач у коханні, немає жодних нарікань на несправедливу долю чи образ на кохану, немає відчуття внутрішньої порожнечі після розриву з нею. Натомість є виразна щи-

рість, задушевність, емоційність. Можна впевнено говорити про те, що майже вся інтимна лірика видатного майстра слова пройнята тихим смутком, пронизливим щемом: «...на обрії моєму / засвітилася розлука / І розтала у вишневому саду» («За рікою тільки вишні...»); «Відлітає за тобою / моя доля сіроока» («Повернися!»). Цей настрій може відкреслюватися відповідними емоційно забарвленими лексемами: «Раптом серце защемило...»; «В моє серце задивились твої очі / ... синім сумом» («Я до тебе йшов»); «І тихий сум. І подано состав. / І ти пливеш од мене на платформі» («О жовтий квіт мелодії розстань...»); «Похилилось вечорове, / зажурилося, як вербам, / защеміло перегірклим полином» («Повернися!»).

Поет не виставляє напоказ почуття ліричного героя («Заболю, затужу, заридаю... в собі, / закурличу. / А про очі людські / засміюсь, надломивши печаль» («Мелодія»)), а натомість описує глибину й утаємниченість, навіть сакральність кохання: «Помолюсь крадькома / на твоє праслов'янське обличчя, / І зоря покладе / на мовчання моє печать» («Мелодія»).

Ліричний герой Б. Олійника вміє зберегти своє світле почуття й пронести його крізь роки, у будь-якому випадку він є щасливим, оскільки знає ціну найголовнішому в коханні – подарованому теплу, яке зігріває душу все життя. І навіть туга може дарувати щастя: «А я щасливий, що вручила ти / Мені одвічну тугу за тобою, / І хоч тебе лиш вигадав такою, / Зате й вірнішу тебе не знайти» («О жовтий квіт мелодії розстань...»), а спогади про кохану стають душевною втіхою, тому їх у жодному разі не можна позбуватися: «І час забувати тебе, / як незбуту надію. / Та це вже – ніколи... / Ніколи... Навіки. / Завжди!» («Отак вітерцем перейти...»).

Тож у почуттях героїв літератора закладаєна живильна сила. Кохання зігріває й оживляє в холод, під його впливом розквітає весна, прокидається земля, усе починає жити новим, повноцилим життям: «...за далеким Світязем, / В сумнігів, що випили тепло, / Раптом погляд твій / мені засвітиться / І волосся золоте крило» («В час туманів за далеким Світязем»); «Я з останнього морозу / від крила твого воскресну / як не лебедем, так сивим журавлем» («Повернися!»); «Як прокинеться вербово / Березнева далина, – золотим по голубому / напишу тобі «Весна» / ... Як у небі молодому місяць перським засія, / Голубим по голубому / напишу тобі „Моя”» («Як прокинеться вербово...»).

Змальовуючи кохану, поет часто використовує кольоропис, надаючи перевагу синьому та білому кольорам, як-от: «Ти стояла на порозі на високім / В синім платті, синьоока, в синім цвіті»; «В моє серце задивились твої очі

/ Синім ранком, синім квітом, синім сумом» («Я до тебе йшов...»); «...очі її стали синіми-синіми...» («Спомин»); «Ти на причалі / у білому платті – мов чайка» («Чайка»); «А вона у білій стрічці...»; «Все ж одного дня я зваживсь доторкнутись білих рук...» («В снах безжурного дитинства...»). Жовтий колір традиційно постає кольором розлуки: «Жовта акація / квітом розлуки цвіте...» («Чайка»); «О жовтий квіт мелодії розстань / над строгими квадратами перонів...» («О жовтий квіт мелодії розстань...»), а чорний є кольором зради: «Що ви знаєте про зраду, / Коли зорі б'ються в шибку, як сліпі? / Вам би, мила, пасувало тільки чорне. / Тільки чорне вам пасує. Але ж ви / Окрутили навіть гетевського чорта / Театральним поворотом голови» («Гей, дуби мої...»).

Образ ліричної героїні передається і через асоціації з музикою: «А вона собі, примхлива, наче скрипка, / Випада з мого оркестру, – хоч втопись» («Був я вітром...»); «...як поведе рукою – / Скрипка заголосить під смичком» («Парубоцька балада»); «І хлюпне мені тремкою прохолодою / Твоїх пальців лебедино-біла музика» («Музика»).

Збагачують та підкреслюють людські почуття пейзажні картини: «На човнах золотих / Заплива молодик / За тополю... / За тобою лечу, / журавлино ячу / За тобою...» («За тобою»); «Зорі – немов лампади. / Місяць пішов на спад. / Тільки – через леваду – / двоє в журі не сплять» («Триптих»); «А ти вплинеш в снігах... / І поруч квітнуть вишні, / І місяць парубчам підморгує зорі» («Аж стогнуть голуби...»).

Цікаво, що письменник асоціює етапи кохання з різними порами року: весна – пора надії і щасливого, безтурботного кохання (вірш «Як прокинеться вербо...»), літо – пора зрілості, повноти почуттів, а осінь – тужливого суму за минулим коханням і надій на його повернення («Журавлі лишаять гнізда, / Холодом дихнули хмари. / Мерзнуть пальчики манюні у беріз. / Бач, і ти зібралась в ірій / з своїм судженням у парі, / – я ж крилом до цього берега приріс» («Повернися!»); «І я повернуся у пору мою світтанкову, / Відчувши в долоні пелюстку руки. / І вперше промовлю колись не промовлене слово, / І вернуться в осінь з тієї весни ластівки» («Отак вітерцем перейти...»)), зима ж – пора завершення кохання («Там, де ми відбули, / там, де наше відтрьохало літо, – / забілили сніги... забілили сніги... / замело» («Мелодія»); «Залітна сніжинка / сльозою зійшла на долоні, / Морозом шепнула мені сивина, / Що вже не повернуться юності нашої коні, / Бо надто далеко між нами лягла далина» («Отак вітерцем перейти...»)).

Майстерність Б. Олійника в описі найпоетаємніших почуттів potwierджується й тим, що багато його інтимних віршів були покладені на музику, щоб стати популярними піснями («За рікою тільки вишні» (муз. Миколи Стецюна, Івана Карабиця), «Забілили сніги» (за мотивами поезії «Мелодія») (муз. Олександра Білаша); «Мелодія» (муз. Юрія Герасименка), «За тобою» (муз. Ганни Гаврилець, Ярослави Руденко), «О жовтий квіт мелодії розстань» (муз. Ігоря Якубовського)).

Тож недаремно один із дослідників творчості поета, Михайло Шевченко, влучно назвав Бориса Олійника дивовижним чародієм інтимної лірики [3, с. 6]. У ній яскраво виявилися за-

душевність і ніжність, романтична чистота почуттів, невимушеність і природність – тобто всі ті риси, які вирізняють поезію митця з-поміж інших, надають їй неперевершеної художньої сили.

Література

1. Літературознавча енциклопедія / авт.-укл. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1 : А – Л. – 608 с.
2. Олійник Б. Основи / Борис Олійник. – К. : Дніпро, 2005. – 694 с.
3. Шевченко М. Основи основ / Михайло Шевченко // Основи / Борис Олійник. – К. : Дніпро, 2005. – С. 5–15.